

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-11-13
Otsuse kuupäev	7. mai 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Ott Järvesaar, Lea Kivi, Jaak Luik ja Ivo Pilving
Kohtuasi	1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 159 779 euro 12 sendi kuni 191 734 eurot 94 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti
Menetluse alus	Harju Maakohtu 26. märtsi 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-11-18715
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 olid põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 159 779 euro 12 sendi kuni 191 734 eurot 94 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti.

ASJAOLUD, MENETLUSE KÄIK JA MAAKOHTU MÄÄRUS

1. Tsiviilasjas nr 2-11-18715 esitas OÜ Meness 21. aprillil 2011 hagi AS Medicum vastu üüripinna valdust üle andma kohustamiseks ja leppetrahvi nõudes, millelt tasus 21. aprillil 2011 riigilõivu 639 eurot 11 senti. Harju Maakohus liitis selle tsiviilasjaga 20. detsembril 2011 tsiviilasja nr 2-11-30891, milles OÜ Meness esitas 1. juulil 2011 hagi AS Medicum vastu üürilepingu kohta kinnistusraamatusse märke kandmiseks nõusoleku andmise kohustuse tuvastamise nõudes.

2. Alternatiivselt esitas hageja 5. aprillil 2012 laiendatud leppetrahvinõude, mille suuruseks oli 191 714 eurot 16 senti. Hageja tasus nõudelt 4. septembril 2012 riigilõivu 1800 eurot ning esitas 6. septembril 2012 kohtule ka seisukoha, et tasus sellises määras riigilõivu 1. juulist 2012 kehtiva riigilõivuseaduse redaktsiooni alusel.

3. Harju Maakohus keeldus 20. septembri 2012. aasta määrusega OÜ Meness 5. aprilli 2012. aasta leppetrahvinõuet menetlusse võtmast. Kohus selgitas 30. augustil 2012 toimunud eelistungil, et tsiviilasjas tuleb riigilõivu tasuda kõige suurema alternatiivse nõude hagihinna järgi (tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 134 lõige 1 ja § 139 lõige 2). Nõudelt 191 714 eurot 16 senti tuli nõude esitamise ajal kehtinud seaduse järgi tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti (TsMS § 6). Hageja ei tasunud 12. septembriks 2012 täiendavat riigilõivu (TsMS § 340¹ lõige 2).

4. Hageja esitas 5. oktoobril 2012 maakohtu määruse peale määruskaebuse, milles palus tunnistada enne 1. juulit 2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 tema hagiavalduselt nõutud riigilõivu osas põhiseadusega vastuolus olevaks ja kohaldada põhiseadusega kooskõlas olevat, alates 1. juulist 2012 kehtima hakanud lõivumäära ning võtta alternatiivnõue menetlusse.

5. Tallinna Ringkonnakohus rahuldab määruskaebuse 10. detsembri 2012. aasta otsusega ja tühistas Harju Maakohtu 20. septembri 2012. aasta määruse, millega kohus keeldus hagi menetlusse võtmast. Ringkonnakohus saatis asja samale maakohtule menetlusse võtmise otsustamiseks. Ringkonnakohus leidis, et maakohtu eelistungil antud suulisest määrusest ei selgu, milline on riigilõivu määr, mida hageja peab tasuma. Kui maakohus leidis, et riigilõivu on ettenähtust vähem tasunud, oleks kohus pidanud tegema seejärel teatavaks oma seisukoha ja nõudma riigilõivu juurdemaksmist konkreetse suuruses. Nimetatu oleks võimaldanud hagejal esitada oma taotlus tunnistada riigilõivu määr põhiseadusega vastuolus olevaks juba maakohtus.

6. Harju Maakohus jättis 10. jaanuari 2013. aasta määrusega hageja alternatiivse nõude kostja vastu käiguta. Hagejat kohustati riigilõivuna tasuma täiendavalt 5869 eurot 40 senti.

7. Hageja esitas 14. jaanuaril 2013 Harju Maakohtule uuesti taotluse tunnistada põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks ning jätta kohaldamata alternatiivnõude esitamise ajal kehtinud RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 tema hagilt määratud riigilõivu osas. Selle asemel palus hageja kohaldada alates 1. juulist 2012 kehtivat asjakohast riigilõivumäära 1800 eurot.

8. Harju Maakohus tunnistas 26. märtsi 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-11-18715 põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 159 779 euro 12 sendi kuni 191 734 eurot 94 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti. Maakohus määras põhiseaduspärase riigilõivu suuruseks kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsiooni järgi 4649 eurot 57 senti, viidates Riigikohtu üldkogu 29. novembri 2011. aasta otsusele asjas nr 3-3-1-22-11 (punktid 31-34). Määrusega tuvastati lisaks, et hageja on tasunud nõutavast põhiseaduspärasest lõivust 2439 eurot 11 senti vähem, mistõttu kohus jättis alternatiivnõude käiguta ja otsustab nõude menetlusse võtmise pärast Riigikohtu lahendi jõustumist (TsMS § 340¹ lõige 2).

9. Maakohus leidis, et 8308 euro 51 sendi suurune riigilõiv (ca 4,3% nõude summast) takistab isikuid oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumast olenemata sellest, kas isik on oma majanduslikust olukorrast tulenevalt võimeline sellist lõivu tasuma, kuna sedavõrd suure lõivu nõudmine ei ole juba iseenesest eesmärgipärane ja avaldaks isikule suurt majanduslikku survet loobuda kohtusse pöördumisest. Riigikohus on pidanud hagi esitamisel põhiseadusvastaseks ka praegu vaidlustatust väiksemaid riigilõive.

Harju Maakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 28. märtsil 2013.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

10. Riigikogu arvamus on esitanud põhiseaduskomisjon, kelle arvates olid enne 1. juulit 2012 kehtinud riigilõivude suurused hagi hinnalt eproportsionaalsed ning need tuleks seetõttu põhiseaduse vastaseks tunnistada.

11. Hageja arvates on vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted põhiseaduse vastased.

Hageja taotleb, et kohaldataks alates 1. juulist 2012 kehtivat lõivumäära 1800 eurot. Riigikohtu üldkogu tegi asjas nr 3-3-1-22-11 otsuse 29. novembril 2011, mil ei saanud kohaldada veel mitte kehtima hakanud lõivumäära. Puudub igasugune mõistlik põhjendus, kohaldamaks praeguseks juba enam kui neli aastat kehtetut seadust ja selles sätestatud määrasid.

12. Kostja hinnangul on vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted põhiseadusega vastuolus.

Samas on hageja alternatiivnõue ilmselgelt perspektiivitu, sest tema õigusi ei ole rikutud, ning hageja ei vaja selles nõudes õiguskaitset. Seetõttu ei saa hagejalt üheski summas riigilõivu nõudmine riivata hageja põhiõigust pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Riigikohtu üldkogu on korduvalt toonitanud, et riigilõivu eesmärk on kergekäeliste avalduste vältimine ehk menetlusökoonoomia (nt asjades nr 3-2-1-67-11 ja nr 3-2-1-62-10).

13. Õiguskantsler leiab, et põhiseaduse (PS) § 15 lõike 1 esimese lausega ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas hageja alternatiivnõude esitamise ajal kehtinud RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1, mille alusel tuli tasuda hagiavalduselt riigilõivu 8308 eurot 51 senti.

14. Justiitsministri arvates on asjassepuutuvad riigilõivuseaduse sätted põhiseaduspärased. Olukorras, kus on olemas õiguslik mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks, ei saa pidada kõnealuseid riigilõivumäärasid ebaproportsionaalselt suurteks ega PS § 15 lõikest 1 ja §-st 32 tulenevaid õigusi rikkuvaks. Mõistlik on katta tsiviilvaidlustega seotud kulud kohtuasja poolte kohtukuludest, selmet asetada see koormis maksumaksjale.

PÕHISEADUSE VASTASEKS TUNNISTATUD SÄTTED

15. Riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine“

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.“

16. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses“ (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012)

Tsiviilasja hind kuni, k.a.	Riigilõivu täismäär
159 779,12	7 349,83
191 734,94	8 308,51

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

17. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2).

18. Harju Maakohus otsustas tsiviilasjas nr 2-11-18715 10. jaanuari ja 26. märtsi 2013. aasta määrustega hageja alternatiivse nõude menetlusse võtmise üle. Tsiviilasjas on hagiavalduse menetlusse võtmise üheks eeltingimuseks riigilõivu tasumine (TsMS § 147 lõike 1 esimene lause, § 371 lõike 1 punkt 10). Seega pidi maakohus hageja nõude menetlusse võtmise otsustamisel (TsMS § 372, § 463 lõige 1) kontrollima, kas sellelt on nõutud määras riigilõiv tasutud. Kohtul on ka kohustus kontrollida, kas tasuda tulev riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152).

19. Hageja alternatiivse nõude hagihind on 191 714 eurot 16 senti, millelt tuli RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 järgi tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti. Seetõttu on praeguses asjas asjassepuutuvad sätted 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 159 779 euro 12 senti kuni 191 734 eurot 94 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti. Menetlusosalise kohustus sõltub sellest, kas vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted on põhiseaduspärased või mitte.

20. Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 sätestatud põhiõigust (vt nt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 22).

21. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 30. oktoobri 2012. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-14-12 vaidlusaluse riigilõivumäära põhiseadusvastaseks apellatsioonkaebuse osas. Riigikohus on lisaks tunnistanud nii hagiavalduse kui ka apellatsioonkaebuse osas põhiseadusvastaseks praegu vaidlustatuga võrreldes oluliselt väiksemad riigilõivumäärad, mis kehtisid 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012, nt viimati riigilõivu 3195 eurot 58 senti, mida tuli tasuda hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 24 senti kuni 31 955 eurot 82 senti (vt põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 11. aprilli 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-31-12).

22. Kolleegiumi arvates ei ole põhjust hinnata praegu asjassepuutuva riigilõivu põhiseaduslikkust Riigikohtu senisest praktikast erinevalt. Ka sellises määras riigilõiv ei ole menetlusökonomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalik abinõu.

23. Hageja taotleb Riigikohtult, et kaebuselt tegelikult tasumisele kuuluva riigilõivu suuruseks määrataks 1800 eurot (vt eespool punkt 11). PSJKS § 14 lõike 2 kohaselt kontrollib Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve asja lahendamisel kohtuotsuse või -määruse alusel kohtuasja lahendamisel asjassepuutuva õigustloova akti põhiseaduspärasust ega lahenda õigusvaidlust, mis tuleb lahendada haldus-, tsiviil-, kriminaal- või haldusõiguse rikkumise asjades kohaldatavate kohtumenetluse sätete järgi. Õige riigilõivumäära peab leidma hagi menetluse võtmist otsustav kohus (vt ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 11. detsembri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-11-12, punkt 54; 30. oktoobri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-14-12, punkt 59). Seda on Harju Maakohus praeguses asjas ka teinud. Kui hageja ei ole määratud riigilõivuga rahul, siis on tal võimalik sellele vastu vaielda tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kõrgemalseisvale kohtule edasi kaevates.

24. Kostja leidis, et hagejalt üheski summas riigilõivu nõudmine ei saa riivata hageja põhiõigust pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse, kuna hageja alternatiivnõue on ilmselgelt perspektiivitu (vt eespool punkt 12). Ka seda, TsMS §-s 371 sätestatud alustel hagi menetluse võtmisest keeldumise küsimust, ei saa kolleegium põhiseaduslikkuse järelevalve asjas PSJKS § 14 lõikest 2 tulenevalt lahendada.

25. Kolleegium märgib täiendavalt, et praeguses asjas on Harju Maakohus 26. märtsi 2013. aasta määruse resolutsioonis jätnud kajastamata määruse viimases lõigus märgitud otsused tasuda tuleva riigilõivumäära ja alternatiivnõude käiguta jätmise kohta. See võib jätta mulje, et kohus on algatanud põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse põhiasja (praegusel juhul alternatiivnõude käiguta jätmist) otsustamata. Kohus ei saa teha määrust ainuüksi põhiseaduslikkuse järelevalve taotluse lahendamise kohta (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1. aprilli 2004. aasta määrus asjas nr 3-4-1-2-04, punktid 13-18). Praegu aga lahendas Harju Maakohus 26. märtsi 2013. aasta määrusega asja sisuliselt, jättes hageja alternatiivnõude käiguta.

26. Riigikohus tunnistab PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 olid PS § 15 lõikega 1 ja §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 159 779 euro 12 senti kuni 191 734 eurot 94 senti tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 8308 eurot 51 senti.

Märt Rask

Õig. Järvesaar

Lea Kivi

Jaak Luik

Ivo Pilving